

Hellinus van Steelandt (1554-1641) proost van Boechoute

Het *Liber Reverendorum Dominorum Abbatiae Ninoviensium*¹⁾ begint met een bondige autobiografie en drie gedichten van Hellinus van Steelandt, een van de pioniers bij het herstel van de abdij in de laatste decennia van de 16de eeuw. Een typisch voorbeeld van wat vele premonstratenzers hebben meegemaakt gedurende de Nederlandse Be-roerten! Dit artikel weze een kleine bijdrage tot de historiografie van deze eens zo indrukwekkende abdij, waarvan de grootste abdijkerk tot op onze dagen een sprekende getuige blijft.

1. Zijn familie en jeugd

Het adellijk Vlaams geslacht Steelandt is afkomstig uit het Brugse Vrije. De tak waartoe H.v.S. behoorde, was gevestigd in het Land van Waas en te Gent. Zijn grootvader, Filips van Steelandt, was heer van Ten-Rijen te Waasmunster en watergraaf van Vlaanderen. Een groot-tante, Judoca van Steelandt († 1552), onderscheidde zich als abdis van Rozenberg te Waasmunster, dat behoorde tot de orde van Sint-Vic-tor²⁾.

Zijn vader, Filips van Steelandt, lid van de Raad van Vlaanderen, heer van Ter-Elst (Teralfene?), overleed te Gent op 20 augustus 1576 en werd er begraven in Sint-Michiel. Zijn moeder, Agnes van Edingen, vrouwe van Ophasselt, was een dochter van Omaar, griffier van de Raad van Vlaanderen. Zij overleed op 7 september 1581 te Douai, waar ze met haar dochter Judoca gedurende de Nederlandse Troebelen was gevlucht. Twee tantes waren religieuze: Judoca van Steelandt, kanunni-kes van Rozenberg, en Catharina van Steelandt († 1573), abdis van Groenenbriel te Gent, eveneens van de orde van Sint-Victor³⁾.

H.v.S. had drie broers en zes zusters, van wie er vier in het klooster traden. Zijn oudste broer Filip, heer van Ophasselt en Moenenbroek, burgemeester van Gent, overleed op 4 december 1620, en werd begra-

¹⁾ Rijksarchief Gent, *Ninove: Abdij*, nr. 12.

²⁾ P. BATSELIER, *Abbaye de Roosenberg à Waasmunster*, in *Monasticon Belge*, bd. VII: *Province de Flandre Orientale*, dl. IV, Luik, 1984, p. 756.

³⁾ E. HOUTMAN, *Abbaye de Groenenbriel à Gand*, *ibid.*, p. 740.

ven in de kerk van de Recoletten. Diens eerste vrouw, Isabeau de Locquenghien, was een gewezen kanunnikes van het adellijk kapittel van Maubeuge. Ook hun dochter Valérie had er een prebende. Petrus, heer van Markegem en raadsheer van Vlaanderen, stierf te Ieper op 5 augustus 1616. Samen met zijn vrouw, Margareta Martens, werd hij begraven in de crypte van Sint-Baafs te Gent. Paulus, hoogschepen van het Land van Waas, overleed op 14 september 1624. De laatste twee werden samen op 5 oktober 1554 als student ingeschreven aan de Leuvense universiteit⁴).

Zijn zuster Maria was een van de laatste oversten van het Rijk Gasthuis te Gent vóór de overgang naar de benedictijnenorde⁵). Judoca overleed ongehuwd te Douai op 29 oktober 1582. Johanna stierf als claris-coletine te Brugge op 27 januari 1619. Anna was van 1588 tot 1629 abdis van de cisterciënzerinnenabdij van Zwijveke (Dendermonde), waar zij op 26 juni 1629 overleed, 83 jaar oud⁶). Antonia stierf als cisterciënzerin van de Bijloke te Gent op 18 september 1630, 73 jaar oud. Francisca overleed te Gent op 24 april 1636 als weduwe van Petrus de Proost, raadsheer van Vlaanderen. Zij was 81 jaar oud.

Twee nichten, dochters van zijn jongste broer, volgden het voorbeeld van hun tantes religieuzen: Francisca in het Rijk Hospitaal en Eleonora in Groenenbriel.

H.v.S. werd te Gent op tweede Paasdag 26 maart 1554 geboren⁷). Met de naam Hellinus werd een oude traditie van het geslacht hernomen. Over het onderwijs dat hij genoot, is niets bekend. In 1566 teisterde de beeldenstorm de stad, zodat hij al in zijn kinderjaren kennis maakte met plundering en geweld⁸).

⁴) A. SCHILLINGS, *Matricule de l'Université de Louvain*, dl. IV, Brussel, 1961, p. 684. Op 22 september 1533 werd Helinus Stelant van Utrecht ingeschreven, wellicht ook verwant aan onze kanunnik. Cf. *o.c.*, p. 97.

⁵) J. DE CAVELE, *Abbaye de Notre-Dame dite «Hôpital des Lépreux» ou «Rijke Gasthuis» à Gand*, in *Monasticon Belge*, bd. VII: *Province de Flandre Orientale*, dl. II, Luik, 1977, p. 181-184.

⁶) M. NUYTTENS, *Abbaye de Zwijveke à Termonde*, in *Monasticon Belge*, bd. VII: *Province de Flandre Orientale*, dl. III, Luik, 1980, p. 481.

⁷) Rijksarchief Gent, *Ninove: Abdij*, nr. 12; F.V. GOETHALS, *Dictionnaire des familles nobles du Royaume de Belgique*, dl. 1-2, Brussel, 1849, p. 474-476. De overlijdensdata wijken soms af van de vorige bron, waaraan de voorkeur werd gegeven, daar Goethals zich soms flagrant vergist: H.v.S. «bénédictin à Ninove»!

⁸) E. DE MOREAU, *Histoire de l'Église en Belgique*, dl. V, Brussel, 1952, p. 125.

2. Intrede te Ninove en vorming (1574-1578)

Op 26 maart 1574 ontving H.v.S. in de abdij van Ninove het premonstratenzerhabijt uit de handen van prelaat Michaël Van der Maele. Over de motieven van zijn keuze, waarom hij b.v. het verder afgelegen Ninove boven het naburige Drongen verkoos, vernemen wij niets. Nog een ander lid van de familie, Judocus van Steelandt, was echter premonstratenzer te Ninove. Deze werd later pastoor van Liedekerken en Voorde. Bij verscheidene prelaatsverkiezingen vanaf 1578 behaalde hij heel wat stemmen. Heeft diens voorbeeld H.v.S. gestimuleerd om voor Ninove te opteren? Of kwam hij langs het ouderlijk bezit te Ophasselt in contact met de Ninoofse abdij?

Op 21 mei 1575 legde hij de geloften af. Zijn novicenmeester, de latere prelaat, Antoon de Langhe, was zo ingenomen met zijn pupil, dat hij hem tot tweemaal toe als abt zou aanbevelen⁹⁾. Op 27 juni 1578 vluchtte de communautiteit voor de calvinistische opstandelingen van Gent en Ninove naar Brussel, waar men zich vestigde in de «refugie», genaamd «De Treeft». Op 20 december 1578 werd H.v.S. er door Gislenus De Vroede, wijbisschop van kardinaal Granvelle, aartsbisschop van Mechelen, tot priester gewijd. Op 3 februari 1579 celebreerde hij er in de kerk van het begijnhof zijn eerste mis. Hij studeerde ook aan de universiteit van Douai, mogelijk na de vlucht uit Aalst in 1582¹⁰⁾.

Bij de rebelse prelaatsverkiezing te Antwerpen op 26 december 1578 verklaarde hij, dat naar zijn beste dunken, A. de Langhe, «pasteur in Lombeek» (Borchtlombeek), «een alderdydinsten (zeer geschikte) als prelaet int spiritueel als int temporeel» zou zijn. Wegens zijn onwettige geboorte kon deze echter pas in 1594 prelaat worden¹¹⁾.

3. Binnenheer in moeilijke omstandigheden (1579-1594)

Toen de benoeming van de nieuwe prelaat, Petrus Aloys, door provisor Christiaan Sterck werd aangevochten, opteerde H.v.S. blijkbaar voor de eerste. In 1580 werd hij immers te Aalst, waar men zich in de «refugie», genaamd «De Gapaard» had gevestigd, door P. Aloys tot

⁹⁾ Zie paragrafen 3 en 4.

¹⁰⁾ Rijksarchief Gent, *Ninove: Abdij*, nr. 12; E. VALVEKENS, *De Zuid-Nederlandsche Norbertijner Abdijen en de opstand tegen Spanje, 1576-1585 (Recueil de travaux publiés par les membres des Conférences d'Histoire et de Philologie, 2de reeks)*, Leuven, 1929, p. 131, 150, 241.

¹¹⁾ Algemeen Rijksarchief, *Raad van State en Audiëntie*, nr. 908, f° 12r.

subprior benoemd, slechts 25 jaar oud. Waarschijnlijk behoorde hij tot de gematigden in tegenstelling met Judocus van Steelandt die de wijk nam naar het meer rebelse Sint-Michiël te Antwerpen¹²).

Bij de inname van Aalst door de Staatsgezinden in de nacht van 23/24 april 1582 werden de abt en de meeste kanunniken gevangen genomen en drie zelfs vermoord. Wellicht behoorde H.v.S. tot hen die slaagden te vluchten of was hij in Douai. In 1583 vestigde de communiteit zich te Bergen om op 16 augustus 1585 terug te keren naar Ninove, waar men eerst in een huurhuis en later in de pastorie woonde, daar de abdij in puin lag. De financiële situatie was erbarmelijk. Hetzelfde jaar werd H.v.S. tot buitenprovisor en novicenmeester benoemd¹³).

Bij de prelaatskeuze op 19 januari 1588 kreeg hij de eerste stem van A. de Langhe met een uitvoerig lovend getuigenis: «H.v.S. den welcken is een religieus van goeden leven ende heeft redelycken gestudeert binnen der universiteyt van Douway, dragende nerstige sorge voer daffairen van den clooster ende heeft oyck geweest seekren tyt suprieur des voirschreven cloosters. Is oyck van zeer goeden humeur, dwelck hy te bedt weet, deur dien hy sanderen tyden geweest is zynen meester ende en weet nyet dat hem soude cunnen obsteren gerefermeert, dat hy boven XXXIII soe XXXIIII jaeren nyet oudt en is, hoe wel hy ryp genoch is van sinnen. Hem gevraeght zynde wat experientie die voernoemde Steelandt heeft van werlycke saecken, heeft daeraff geantwort anders nyet gesien te hebben dan dat hem dunckt, dat hy daffairen van den clooster in grooter recommandatie heeft ende de werckluyden nerstich gaede slaet, hem allesins thoonende te beminnen tprouffyt van den voornoemden clooster in sulcke dwegen dat hem dunct dat die voirschreven Steelandt souffisant soude wesen om tvoirnoemde clooster te regeren hem gouvernerende bij raide zoo hem dunct dat hy doen sal». Hij kreeg echter geen andere stemmen¹⁴).

Op 26 januari 1588 werd hij samen met Gijsbrecht Bijl en burgers van Ninove door soldaten van Bergen-op-Zoom gevangen genomen, maar kon de volgende dag ontsnappen. Zijn confrater bleef echter gedurende acht maanden gevangen.

¹²) E. VALVEKENS, *o.c.*, p. 131, 150.

¹³) *Ibid.*, p. 157-166, 240.

¹⁴) Algemeen Rijksarchief, *l.c.*, nr. 909, f° 99r-110v.

4. *Buitenheer in verscheidene parochies (1594-1616)*

Op 25 maart 1594 werd hij onderpastoor te Ninove na een examen vóór Martinus Coels, deken van Sint-Goedele te Brussel. Bij de prelaatsverkiezing op 4 mei 1594 kreeg hij de tweede stem van zijn pastoor, de hogervermelde A. de Langhe, die getuigde dat H.v.S. gedurende zijn afwezigheid in de zielzorg «a faict preuve de sa doctrine et bonne conduite et vie». Hij meende dat hij ondanks zijn lage leeftijd «nest guere moins digne». H.v.S. gaf zijn eerste stem opnieuw aan A. de Langhe, zijn tweede stem aan prior Hiëronymus van der Noot en zijn derde stem aan subprior Johannes Laquose¹⁵). A. de Langhe werd benoemd.

Op 23 juni 1596 werd H.v.S. pastoor te Outer bij Ninove, na door de aartsbisschop zelf te zijn ondervraagd. In 1599 waren nog twee van de drie vensters van het koor met stro afgesloten. Toch werd er een nieuwe toren gebouwd en in 1600 het O.-L.-Vrouwkoor hersteld. Er was echter geen godslamp.

Op 24 juni 1604 volgde zijn aanstelling tot pastoor van Denderwindeke bij Ninove, waar de abdij van Vicogne het patronaat bezat. Het zelfde jaar kreeg het in 1602 wederopgebouwde kerkship een dak¹⁶).

Bij de prelaatsverkiezing op 22 april 1606 kreeg hij twee derde stemmen. Judocus De Smedt, pastoor van Pamel, opteerde voor hem, omdat hij «intus et modo foris bene sit conversationis, etsi non omnes plane habeat tamen praecipuas obtinet qualitates ad praelaturam requisitas». Egidius Aelbrechts kwalificeerde hem als «religiosum bonum ... bene se gesserit intus et foris ... excercitatum in spiritualibus et temporalibus». H.v.S. stemde voor prior Johannes Laquose, voor Judocus van Steelandt en voor Christianus Abelinus (Van den Abeele)¹⁷). De laatste werd benoemd.

Op 13 september 1606 volgde de aanstelling van H.v.S. tot pastoor van Borchtlombeek met zijn afhankelijkheden, Strijtem en Kattem. Ondanks het voorschrift van het derde provinciaal concilie van Mechelen beschikte men er in 1611 nog niet over een biechtstoel¹⁸).

¹⁵) *Ibid.*, nr. 915, f° 276r-281v.

¹⁶) J. DE BROUWER, *Bijdrage tot de geschiedenis van het godsdienstig leven en de kerkelijke instellingen in het Land van Aalst tussen 1550 en 1621*, in *Het Land van Aalst*, dl. XIII, 1961, p. 172, 193.

¹⁷) Algemeen Rijksarchief, *l.c.*, nr. 921, f° 5v, 6r.

¹⁸) J. DE BROUWER, *art. cit.*, p. 192; IDEM, *Bijdrage tot de geschiedenis van de kerkelijke instellingen en het godsdienstig leven in het Land van Aalst tussen 1621 en 1796*, dl. V,

Bij de prelaatsverkiezing op 24 juli 1613 kreeg hij de tweede stem van Egidius Aelbrechts «quia est bonus religiosus et regit subditos suos bene et laudabiliter». Zelf gaf hij zijn eerste stem aan de voornoemde E. Aelbrechts, zijn tweede stem aan Johannes David, die benoemd werd, en zijn derde aan Arnoldus Landtmeter¹⁹).

5. *Proost van Boechoute (1616-1638)*

Op 23 juni 1616 werd H.v.S. benoemd tot proost van Boechoute te Dikkelvenne, de eerste na het herstel van de proosdij. Het was een grote omwalde abdijhoeve met een huis voor de proost en een kapel. Een erepost voor verdienstelijke kloosterfunctionarissen op leeftijd. In 1629 vierde hij in de abdij ten overstaan van prelaat Johannes David en de confraters zijn gouden priesterjubileum. Nog in volle kracht!

Na 22 jaar verkreeg hij in 1638 zijn ontslag, daar hij door zijn hoge leeftijd niet meer in staat was zijn functie waar te nemen, en keerde naar de abdij terug²⁰).

5. *Laatste levensjaren te Ninove (1638-1641)*

Op 3 februari 1639 vierde hij zijn diamanten priesterjubileum. Dit was blijkbaar de aanleiding voor zijn notities en gedichten die hij op 10 augustus 1639 voltooide. Hij was dus toen nog zeer helder van geest. Wat moet er in hem zijn omgegaan toen hij de lange lijst van de 67 sinds zijn intrede overleden confraters noteerde?

Het eerste gedicht is gewijd aan zijn gevangenneming en wonderbare ontsnapping. Het tweede herinnert aan zijn eerste mis in ballingschap te Brussel en aan zijn gouden jubileum. Het derde is een ontroerende weeklacht van de hoogbejaarde kanunnik over zijn tekortkomingen

Dendermonde, 1975, p. 89, 108, 116, 298. Deze auteur geeft 1 april voor de aanstelling te Outer en 31 juni voor deze te Denderwindeke.

¹⁹) Algemeen Rijksarchief, *l.c.*, nr. 924, f° 82v-83r.

²⁰) G. MEERSCH, *Prévôté de Boechoute à Dikkelvenne*, in *Monasticon Belge*, bd. VII: *Province de Flandre Orientale*, dl. III, Luik, 1980, p. 573. Deze auteur meent, dat hij slechts tot 1628 in functie bleef, H.v.S. getuigt echter zelf, dat hij bij de viering van zijn gouden priesterjubileum in 1629 nog proost te Boechoute was. Overigens zou zijn opvolger dan abnormaal jong zijn geweest. Het handschrift is onduidelijk. Van de proosdijhoeve bleven slechts een gedeelte van de omheiningsmuur en sporen van de wallen bewaard. De eigenlijke proosdij zou gesloopt zijn in de 19de eeuw, maar gereconstrueerd aan de Provinciale Baan, nr. 139 te Velzeke. Deze inlichtingen danken wij aan de bereidwillige medewerking van de Heer L. Van Durme van Velzeke.

met een hoopvolle smeebede tot Christus, de H. Augustinus en de H. Norbertus.

Hij overleed op 10 juni 1641, 87 jaar oud. Wat een bewogen leven! De trouw aan zijn roeping is wel bewonderenswaardig. Als jong geproefste trotseerde hij vlucht, ballingschap, kloosterintriges, doodsgevaar en armoede. Hij maakte een van de ergste crisissen van de abdij mee, maar mocht ook nog de wederopbloei beleven.

* * *

Ipsa Conversionis D. Pauli 1588

Ad rei memoriam

A nebulonibus est captus Berghensibus op Zoom
sub noctem festi, Steelandius in Ninive urbe
cum confratre suo Gysberto Byl seniore
anno milleno quingenteno, superadde
annos octoginta octo, cum civibus. Eheu!

Christus postridie eripuit me ex faucibus horum,
post mensem octavum et confratrem miraculose.
Hinc Christo summas volo mente refundere grates,
quodque domum redii rite, non excarnificatus.

Ipsa Purificationis Dominae Virginis

Ad rei memoriam.

Postridie die festi hujus primitias celebravit
frater Helinus Bruxellis Steelandius exul
anno milleno quingenteno, superadde
septuaginta novem, ad majorem sit Deo honorem
atque sit ad immarcessibilem usque coronam,
quam Deus (ut credit) reddet patri seniori.
Insuper hic quinquagesimo post jubilat anno,
coram praelato David et confratribus hujus
Ninoviae pleno cum aetatis flore valentis;
tunc residebat enim in Bochaut praepositus ipse.

Vos pater Augustine, pater Norberte supplex
(Regulam et ordinem ego qui non servavi ad amussim)
omnes defectus ut condonare velitis,
hactenus indignus nam vixi religiosus.

Aetas decrepita, imo mors et amara vocant me,
vitae praeteritae justam ut reddam rationem.
Quid respondebo sistens Christi ante tribunal,
unum non potero pro mille quid excusare.
Tu miserere mei Deus ex magna pietate
et mihi praeteritos refer annos, dulcis Jesu,
quos deflere queam moerens animo peramaro.

Abdij Affligem

Dom Wilfried VERLEYEN O.S.B.